

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
XƏZƏR UNİVERSİTETİ**

**TƏBİƏT ELMLƏRİ VƏ MÜHƏNDİSLİK FAKÜLTƏSİ
HƏYAT ELMLƏRİ DEPARTAMENTİ**

Ümumi biologiya

SİLLABUS

**Tədris ili və semestri
2024/25-ci tədris ilinin payız semestri**

Müəllim: b.ü.f.d., Məhəmməd Eldarov

Razılaşdırılmışdır

Təsdiq edirəm

**Departament müdiri:
b.ü.f.d. C.M.Eldarova**

Ümumi məlumat	Fənnin adı, kodu və kreditlərin sayı	BIO 101 Ümumi Biologiya, 6 AKTS	
	Departament	Həyat Elmləri	
	Program	Bakalavr	
	Tədris semestri	2024/2025-cü tədris ilinin payız semestri	
	Fənni tədris edən müəllim	B.ü.f.d. Məhəmməd Eldarov	
	E-mail:	m.eldarov@axa.gov.az eldarov.mahammad@gmail.com	
	Telefon:	+994505719191	
	Mühazirə otağı/Cədvəl	Məhsəti küç., 11 (Neftçilər kampusu)	
	Konsultasiya vaxtı	Tələbələrlə razılaşmadan sonra vaxt təyin ediləcək	
Tədris dili	Azərbaycan		
Fənnin növü	Məcburi		
Dərslərlər və əlavə ədəbiyyat	Əsas dərslərlər: - Pillai R.K., Chaudhry A.K. Biology 2024 (Azerbaijan language). - Alberts, B., Johnson, A., Lewis, J., Raff, M., Roberts, K., & Walter, P. (2014). <i>Molekulyar Biologiya</i> (6-cı nəşr). Garland Science. - Brooker, R. J., Widmaier, E. P., & Graham, L. E. (2018). <i>Biology</i> (3-cü nəşr). McGraw-Hill. - Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson. - Lodish, H., Berk, A., Zipursky, S. L., Matsudaira, P., Baltimore, D., & Darnell, J. (2016). <i>Molekulyar Hüceyrə Biologiyası</i> (8-ci nəşr). W. H. Freeman. - Raven, P. H., Johnson, G. B., & Mason, K. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). McGraw-Hill. - Nəcəfov C.Ə., Əliyev R.Ə., Əzizov Ə.P. Tibbi biologiya və genetikanın əsasları. Cild 1. Bakı – “Müəllim”, 2010. - Nəcəfov C.Ə., Əliyev R.Ə., Əzizov Ə.P. Tibbi biologiya və genetikanın əsasları. Cild 2. Bakı – “Müəllim”, 2010. Əlavə ədəbiyyat: F.İslamzadə, A.Əfəndiyev, F.İslamzadə İnsan biokimyasının əsasları, Bakı – “Müəllim” nəşriyyatı – 2015		
Tədris metodları	Mühazirə		x
	Seminar		x
	Qrup müzakirəsi		x
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Fəallıq		5
	Quiz	Semestr ərzində 2 dəfə <i>Aralıq və Final imtahanlarından əvvəl</i>	10
	Fərdi mövzuda prezentasiya	Semestr ərzində	10
	Davamiyyət	Semestr ərzində	5
	Aralıq imtahanı		30
	Final imtahanı		40
	Yekun		100
	Kursun təsviri	Ümumi biologiya - əsas bioloji prinsip və anlayışları əhatə edərək, müxtəlif quruluş səviyyələrində canlıları və həyat proseslərini növlərin özünə məxsus və bütün orqanizmlər üçün ümumi olan qanunauyğunluqlarını öyrədir.	
Kursun məqsədləri	Ümumi məqsəd: Ümumi biologiya kursu əsas bioloji fənlərdən biri olub, məqsədi canlı sistemlərin xassələri, həyatın quruluş səviyyələri, molekulyar əsasları, inkişafı, planetar proseslərdə canlıların rolu, bioloji elmlərin müasir istiqamətləri, problemləri, perspektivləri haqqında tələbələrdə bitkin təsəvvür yaratmaq, və onları xüsusi ixtisas fənlərinin öyrənilməsi üçün formalaşdırmaqdır. Xüsusi məqsədlər: - Tələbələrin akademik potensialını aşkarlamak, onları elmə həvəsləndirmək və onların öz potensiallarını realizə etməyə yardımçı olmaq.		

	- Tələbələrə bioloji tədqiqatların hazırkı və gələcək elmin inkişafı üçün vacibliyini mənimsətməkdir. - Tələbələrin kursda iştirakını həvəsləndirmək, qarşılıqlı hörmət və anlayış mühitini təmin etmək.
Tədrisin (öyrənmənin) nəticələri	Kursun sonunda tələbələr nəyi biləcəklər: - Canlı həyatın molekulyar əsaslarını. Prokariot və eukariot hüceyrələrin quruluşu, funksiyaları, molekulyar tərkibi, bölünməsi, həyat tsikli və maddələr mübadiləsinin tiplərini. - Bitki və heyvan hüceyrələrində enerji və metabolizm proseslərinin yollarını. Hüceyrələrarası əlaqənin və hüceyrə reseptorlarının həyat fəaliyyəti üçün əhəmiyyətini. - Gen, genom, irsiyyət və təkamül təliminin ümumi əsaslarını. - Bioloji müxtəlifliyin xüsusiyyətlərini, onlarda homeostaz, tənəffüs, qidalanma, endokrin, immun, sirkulyasiya sistemlərini və ətraf mühitə adaptasiya yollarını. - Orqanizmlərin müxtəlif quruluş səviyyələrində çoxalması və inkişafını, ontogenezini, eləcə də onların tarixi inkişaf prosesini – filogenezinin əsas mərhələlərini. - Ekosistemlər, ekologiyanın, iqlim və qlobal iqlim dəyişmələrinin orqanizmlərə təsirlərini. - Biomüxtəlifliyin qorunmasının və əhəmiyyətinin vacibliyini.
Qaydalar (Tədris siyasəti və davranış)	Dərsin təşkili - Fənnə aid ümumi xarakterli məlumatlar mühazirə zamanı tələbələrə çatdırılacaqdır. - Yeni mövzu əyani vasitələrin (PPT və video fayllar) nümayişi ilə izah ediləcəkdir. - Aralıq və final imtahanları öncəsi tələbələrin mənimsəmə səviyyələri (<i>Quiz</i>) yoxlanılacaqdır. - Semestr ərzində fərdi mövzuda prezentasiyaların verilməsi vacibdir. Prezentsiya vaxtı, sonunda müzakirə də daxil olmaqla 15-dəqiqədən artıq olmamalıdır. Prezentsiyanın özü isə çap olunmuş variantda təhvil verilməlidir. Prezentsiya mövzuları və qaydaları haqda dərsdə daha geniş tanışlıq olunacaqdır. - Semestr ərzində 6 fərdi laborator işi aparılması vacibdir. Laboratoriya dərində ağ xalat geyilməlidir. Laborator işinin nəticələri dəftərdə protokollaşdırılmalıdır və bu da müəllim tərəfindən qiymətləndiriləcəkdir. - Laborator məşğələləri zamanı tələbələrin əvvəlki mövzunu mənimsəmələri, laborator işlərinin prinsipləri <u>şifahi və yazılı sorğunun keçirilməsi</u> ilə hər dərs qiymətləndiriləcəkdir, semestrin sonunda isə orta qiyət çıxarılacaqdır (<i>Laboratoriya işlərinin nəticələri ilə bigə Fəallıq kimi qmumi qiymətləndiriləcəkdir</i>). - <i>Bu qaydalarla dərində daha geniş tanışlıq olunacaqdır</i> Davamiyyət Tələbələrin bütün dərslərdə iştirakı vacibdir. Tələbələr müəyyən səbəblərdən dərslərin buraxılması (xəstəlik, ailə vəziyyəti və s.) haqqında məlumatı fakültə dekanlığına təqdim etməlidirlər. 25%-dən artıq dər buraxan tələbələr imtahana buraxılırlar. Dərsə gecikmələr və ya digər dərs pozuntuları Dərsə 15 dəqiqədən artıq gecikən tələbəyə qayıb yazılır, lakin tələbə dərs saatında iştirak edə bilər. Yoxlama işi (Quiz) Müəllimə və dekanlığa qabaqcadan məlumat verilən səbəblərdən yoxlama işində iştirak etməyən tələbə yoxlama işini növbəti həftədə yazı bilər. İmtahanlar Tələbənin imtahanda iştirakı və ya imtahanın buraxılması ilə bağlı bütün məsələlər fakültə rəhbərliyi tərəfindən həll olunur. Aralıq və yekun imtahanı mövzuları tələbələrə imtahandan öncə verilir. Aralıq imtahanının sualları yekun imtahanında təkrarlanmır. İmtahan qaydalarının pozuntuları Aralıq və yekun imtahanları vaxtı tələbə tərəfindən imtahanın gedişini pozmaq və köçürülmələr qadağandır. Bu qaydaya riayət etməyən tələbələrin imtahan işi ləğv olunur və tələbə 0 (sıfır) qiymət ilə imtahandan kənarlaşdırılır. Fənni bitirmək qaydası Universitetin qaydalarına müvafiq olaraq kursu bitirmək üçün ümumi müvəffəqiyyət faizi 60% və yuxarı hesab edilir. Kəsiri olan tələbə bu fənni növbəti semestr və ya növbəti il təkrarən götürə bilər. Tələbələrin davranış qaydaları <i>Dərs zamanı dərs prosesini və etik qaydaları pozmaq, həmçinin tələbələr arasında icazəsiz müzakirələr və mobil telefonlardan istifadə qadağandır.</i>

Cədvəl (dəyişdirilə bilər)			
Həftə	Tarix (planlaşdırılmış)	Fənnin mövzuları	Dərslik
1	20.09.2024	Mövzu №1: Giriş. Ümumi biologiyanın predmet və vəzifələri. Həyat anlayışının mahiyyəti. Canlı orqanizmlərin xassələri. Həyatın quruluş səviyyələri. Canlı həyatın molekulyar əsasları –atomlar, molekullar, maddələr.	Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 1-25. Raven, P. H., Johnson, G. B., & Mason, K. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). McGraw-Hill, s. 1-20. Nəcəfov C.Ə., Əliyev R.Ə., Əzizov Ə.P. Tibbi biologiya və genetikanın əsasları. Cild 1. Bakı – “Müəllim”, 2010. Pillai R.K., Chaudhry A.K. <i>Biology 2024</i> . Fəsil 1-4 səh,1-53
2	27.09.2024	Mövzu №2: Hüceyrə nəzəriyyəsi, tarixi və əsas müddəaları. Müxtəlif tipli hüceyrələrin müqayisəli səciyyəsi. Eukariotlar və prokariotlar.	Raven, P. H., Johnson, G. B., & Mason, K. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). McGraw-Hill, s. 65-78. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 200-210. Pillai R.K., Chaudhry A.K. <i>Biology 2024</i> . Fəsil 8 səh,87-102
3	04.10.2024	Mövzu №3: Eukariot hüceyrənin quruluşu. Eukariot hüceyrələrin orqanoidləri, onların əsas funksiyaları. Hüceyrə membranının quruluş və funksiyaları. Maddələrin plazmatik membran vasitəsilə daşınması. Bitki hüceyrə preparatlarının hazırlanması, rənglənməsi və mikroskop altında araşdırılması.	Brooker, R. J., Widmaier, E. P., & Graham, L. E. (2018). <i>Biology</i> (3-cü nəşr). McGraw-Hill, s. 112-145. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 75-95. Nəcəfov C.Ə., Əliyev R.Ə., Əzizov Ə.P. Tibbi biologiya və genetikanın əsasları. Cild . Bakı – “Müəllim”, 2010. Pillai R.K., Chaudhry A.K. <i>Biology 2024</i> . Fəsil 9 səh,104-119
4	11.10.2024	Mövzu №4: Hüceyrənin həyat tsikli. Mitoz. Meyoz. Apoptoz və nekroz. Hüceyrə bölünməsi Qan yaxmasının hazırlanması, rənglənməsi, bitki və heyvan qan yaxması ilə müqayisəsi, preparatlarında hüceyrələrin həyat tsikllərinin araşdırılması.	Alberts, B., Johnson, A., Lewis, J., Raff, M., Roberts, K., & Walter, P. (2014). <i>Molekulyar Biologiya</i> (6-cı nəşr). Garland Science, s. 615-650. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 1100-1125. Nəcəfov C.Ə., Əliyev R.Ə., Əzizov Ə.P. Tibbi biologiya və genetikanın əsasları. Cild 1. Bakı – “Müəllim”, 2010. Pillai R.K., Chaudhry A.K. <i>Biology 2024</i> . Fəsil 9 səh,120-130
5	18.10.2024	Mövzu №5: Hüceyrənin molekulyar tərkibi: zülallar, fermentlər. Onların quruluşları, funksiyaları və hüceyrənin həyat fəaliyyətində əhəmiyyəti. Plazma membranı quruluşu. Aktiv və passiv nəqliyyat.	Lodish, H., Berk, A., Zipursky, S. L., Matsudaira, P., Baltimore, D., & Darnell, J. (2016). <i>Molekulyar Hüceyrə Biologiyası</i>

		Zülalların denaturasiya reaksiyaları.	(8-ci nəşr). W. H. Freeman, s. 94-115. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 300-325.
6	25.10.2024	Mövzu №6: Enerji və metabolizm. Fotosintez. Qlükoliz. Oksigensiz metabolizm. Hüceyrə tənəffüsü və onun tənzimi. Hüceyrələr arası əlaqə. Sıqnal molekullar və hüceyrə reseptorları. Bitki hüceyrəsindən və qandan hüceyrələrin ayrılması, lizisi, tərkibindəki zülallların qatılığının spektrofotometrik ölçülməsi, standart ayrının qurulması.	Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 353-398. Raven, P. H., Johnson, G. B., & Mason, K. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). McGraw-Hill, s. 350-370. Nəcəfov C.Ə., Əliyev R.Ə., Əzizov Ə.P. Tibbi biologiya və genetikanın əsasları. Cild 1. Bakı – “Müəllim”, 2010.
7	01.11.2024	Mövzu №7. Genetika. Meyoz. Mendel təlimi və irsiyyət. İrsiyyətin xromosom əsasları. DNT-nin quruluşu və replikasiyanın əsasları. Eukariotlarda və prokariotlarda DNT replikasiyaları və bərpası. Genlər və genomlar. Genetik kod. Gen tənzimi. Biotexnologiya və genomika. Bitki və hüyan hüceyrələrindən DNT və RNT-nin ayrılması.	Brooker, R. J., Widmaier, E. P., & Graham, L. E. (2018). <i>Biology</i> (3-cü nəşr). McGraw-Hill, s. 404-440. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 440-470. Nəcəfov C.Ə., Əliyev R.Ə., Əzizov Ə.P. Tibbi biologiya və genetikanın əsasları. Cild 1. Bakı – “Müəllim”, 2010.
8	08.11.2024	Aralıq imtahan Mövzu №8: Növlərin yaranması və təkamülü. Təkamül təlimi. Populyasiya və adaptiv təkamül. Təkamül əlaqələrinin müəyyənləşdirilməsi. Filogenetik ağac.	Raven, P. H., Johnson, G. B., & Mason, K. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). McGraw-Hill, s. 762-790. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 800-820.
9	15.11.2024	Mövzu №9: Bioloji müxtəliflik. Viruslar, onların morfologiyası, təsnifatı, təkamülü və infeksiyaları. Prokariotlar, quruluşu, metabolizmi və insanlarda bakterial xəstəlikləri. İbtidailər, xüsusiyyətləri və ekologiyası.	Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 632-670. Raven, P. H., Johnson, G. B., & Mason, K. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). McGraw-Hill, s. 600-620.
10	22.11.2024	Mövzu №10: Göbələklər. Toxumlu və toxumsuz bitkilər. Heyvanlar aləmi, filogenezi və təkamül tarixi. Onurğasızlar və onurğalılar. Onların təkamülü.	Alberts, B., Johnson, A., Lewis, J., Raff, M., Roberts, K., & Walter, P. (2014). <i>Molekulyar Biologiya</i> (6-cı nəşr). Garland Science, s. 672-705. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 540-560.
11	29.11.2024	Mövzu №11: Bitkilərin quruluşları və fiziologiyası. Suyun və duzların nəqliyyatı.	Lodish, H., Berk, A., Zipursky, S. L., Matsudaira, P., Baltimore, D., & Darnell, J. (2016). <i>Molekulyar Hüceyrə Biologiyası</i> (8-ci nəşr). W. H. Freeman, s. 855-890. Raven, P. H., Johnson, G. B., & Mason, K. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). McGraw-Hill, s. 895-910.

12	06.12.2024	Mövzu №12: Torpaq və bitkilərin qidalanması. Bitkilərin qidalanma adaptasiyası. Bitkilərin çoxalması. Tozlanma və mayalanma.	Raven, P. H., Johnson, G. B., & Mason, K. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). McGraw-Hill, s. 891-925. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 930-950.
13	13.12.2024	Mövzu №13: Heyvanların quruluşları və fiziologiyası. Sümük əzələ sistemi. Homeostaz. Qidalanma və həzm sistemi.	Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 1020-1045. Alberts, B., Johnson, A., Lewis, J., Raff, M., Roberts, K., & Walter, P. (2014). <i>Molekulyar Biologiya</i> (6-cı nəşr). Garland Science, s. 780-805.
14	20.12.2024	Mövzu №14: Heyvanların tənəffüs, endokrin, immun və sirkulyasiya sistemləri. Heyvanların çoxalması və inkişafı. Müxtəlif ölçülü immun komplekslərin miqdarının spektrofotometrik ölçülməsi və nəticələrin izah olunması.	Alberts, B., Johnson, A., Lewis, J., Raff, M., Roberts, K., & Walter, P. (2014). <i>Molekulyar Biologiya</i> (6-cı nəşr). Garland Science, s. 820-855. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 1046-1060.
15	27.12.2024	Mövzu №15: Ekologiya. Biocoğrafiya. İqlim və qlobal iqlim dəyişməsinin təsiri. Əhalinin demoqrafiyası. Populyasiyanın artmasında ekoloji limitlər. Ekosistemlər. Biogeokimyəvi tsikllər. Biomüxtəlik və ona olan təsir. Biomüxtəlifliyin qorunması və əhəmiyyəti.	Raven, P. H., Johnson, G. B., & Mason, K. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). McGraw-Hill, s. 1030-1075. Campbell, N. A., & Reece, J. B. (2017). <i>Biology</i> (11-ci nəşr). Pearson, s. 1162-1258.
		Final imtahan	

Bu tədris proqramı fənn haqqında tam məlumatı özündə əks etdirir və hər hansı dəyişiklik barədə öncədən xəbər veriləcəkdir.